

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Факторингийн тухай
хуулийн төслийн талаар

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Монгол Улс дэлхийн эдийн засгийн хөгжлийн түгээмэл хандлага, өөрийн орны өвөрмөц онцлогт нийцсэн олон хэвшил бүхий эдийн засагтай байна”, 2 дахь хэсэгт “Төр нь нийтийн болон хувийн өмчийн аливаа хэлбэрийг хүлээн зөвшөөрч, өмчлөгчийн эрхийг хуулиар хамгаална”, 4 дэх хэсэгт “Төр нь үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдал, аж ахуйн бүх хэвшлийн болон хүн амын нийгмийн хөгжлийг хангах зорилгод нийцүүлэн эдийн засгийг зохицуулна” хэмээн үндсэн хуулиар бататган бэхжүүлсэн.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа -2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичигт ухаалаг санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлэх зорилгын хүрээнд “Олон улсын санхүүгийн зах зээлтэй холбогдсон, олон тулгуурт, хүртээмжтэй санхүүгийн системийг хөгжүүлэх” зорилтыг дэвшүүлж, энэ хүрээнд “Зах зээлийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний эрэлт болон нийлүүлэлтийг дэмжиж, хөрөнгө оруулагчдын төрөл, оролцоог нэмэгдүүлэх, бүтээгдэхүүний шинж чанараас хамаарсан ялгаатай зах зээлүүдийг хөгжүүлэх” зорилтыг дэвшүүлсэн.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 3.1.3-т “Банк, санхүү, даатгалын салбарын шинэчлэл”-ийн хүрээнд “Санхүү, даатгал, хөрөнгийн зах зээлийн хууль, эрх зүйн орчныг олон улсын жишигт нийцүүлэн шинэчлэх”, “Бичил, жижиг, дунд бизнес эрхлэгчдэд таатай нөхцөлөөр санал болгох санхүүгийн бүтээгдэхүүнийг дэмжих”-ээр тус тус тусгагдсан.

Манай улсын хувьд Факторингийн үйлчилгээг Иргэний хууль тогтоомжид шаардах эрхийг шилжүүлэх, худалдах гэрээний нэг төрөл болохын хувьд пандектийн систем бүхий иргэнлэг эрх зүйн тогтолцооны зарчимтай холбоотойгоор Иргэний хуулийн гэрээний эрх зүйн хэм хэмжээгээр зохицуулагдах боломжтой гэж үзэн анх хуульчлагдаж, улмаар 2002 онд батлагдсан Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хуульд санхүүгийн үйлчилгээний нэг төрөл хэмээн үзсэн.

Гэвч Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 4.1.2-т “факторингийн үйлчилгээ” гэж зээлдүүлэгч буюу үүрэг гүйцэтгүүлэгчээс мөнгөн төлбөрийн үүргийг шаардах эрхээ гуравдагч этгээдэд бүхэлд нь худалдах /шилжүүлэх/, энэхүү эрхийг хүлээн авагч нь эрхээ хэрэгжүүлэх болон үүсэн гарах үр дагаврыг бүрэн хариуцах үйл ажиллагааг хэлэхээр тодорхойлсон нь талуудын хооронд үүсэх харилцааг хууль зүйн хувьд оновчтой тодорхойлж чадаагүй, эрх зүйн зохицуулалт дутмаг байгаагийн улмаас энэ төрлийн бүтээгдэхүүн үйлчилгээ чөлөөтэй хөгжих, зах зээлд үүргээ гүйцэтгэх боломж бүрдэхгүй байна.

Өөрөөр хэлбэл, Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хууль батлагдсанаас хойших 14 жилийн хугацаанд буюу 2016 онд 22 ББСБ-ын факторингийн тооцооноос үүссэн авлага 37.8 сая төгрөг байсан бол 2025 оны жилийн эцэст үйлчилгээ эрхлэгчдийн тоо 64-д хүрч, 2016 оны мөн үеэс 1.8 дахин өссөн хэдий ч 27 ББСБ үйл

ажиллагаа эрхлээгүй байна. Харин 33 ББСБ-ын факторингийн тооцооноос үүссэн авлага 107.4 тэрбум төгрөгт хүрч өссөн үзүүлэлттэй байна.

Төр болон томоохон корпорацууд нийлүүлэлтийн сүлжээндээ олон тооны жижиг дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийг хамруулдаг эдийн засгийн бүтэцтэй улс орнуудад факторинг нь нийлүүлэлтийн сүлжээний эрсдэлийг бууруулах, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний тасралтгүй байдлыг хангах бодлогын ач холбогдолтой хэрэгсэл болж хөгжсөн байдаг.

Дэлхийн факторингийн зах зээл 3.6 их наяд ам.доллароор хэмжигдэж байгаа өнөө цаг үед европын зах зээл 60-65%, Азийн зах зээл 25-30%, Хойд Америкийн зах зээл 5-7%, Ойрх дорнодын орнууд 3-5 орчим хувийг тус тус эзэлж байна.

Монгол Улсын хувьд факторингийн зах зээлийг нийлүүлэлт талаас нь тооцохдоо төр болон томоохон аж ахуйн нэгжүүдийн худалдан авалттай уялдуулах боломжтой бөгөөд эдгээрийн худалдан авалтын нийлбэр дүн хамгийн багадаа 50.0 гаруй их наяд төгрөгт хүрч байгаа нь факторинг болон нийлүүлэлтийн сүлжээний санхүүжилтийг хөгжүүлэх эдийн засгийн суурь орон зай байгааг илтгэж байна.

Тухайлбал, 2024 оны байдлаар улсын хэмжээнд 108,378 аж ахуйн нэгж байгууллага бүртгэлтэй байгаагийн 76,561 буюу 70.6 хувь нь жижиг, дунд үйлдвэр, үйлчилгээ эрхлэгч байх ба 2009-2024 оны хооронд 33 458 төсөлд 5,0 их наяд төгрөгийн хүсэлт ирснээс зээл хүсэгчийн 26.7 хувь, санхүүжилтийн 22 хувийг шийдвэрлэсэн буюу шаардлагатай санхүүжилтийн 78 хувь буюу 3.9 их наяд төгрөгийн эх үүсвэрийн дутагдалтай байна.

“Эрдэнэс таван толгой” ХК, “Эрдэнэт үйлдвэр” ТӨҮГ, “Эрдэнэс монгол” ХХК зэрэг төрийн өмчит топ 10 аж ахуйн нэгжийн хувьд 2024 онд 10.5 их наяд төгрөгийн төсөвт өртөгтэй тендерт 2,110 хуулийн этгээд шалгарсан бол дотоодын томоохон аж ахуйн нэгж болох MCS групп 2024 онд дотоодын бэлтгэн нийлүүлэгчдээс 3.1 их наяд төгрөгийн худалдан авалт хийсэн нь нийлүүлэлтийн сүлжээнд оролцогч жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдэд богино хугацаат санхүүжилтийн бодит эрэлт үүссэнийг, нөгөө талаас төр болон томоохон аж ахуйн нэгжүүдийн худалдан авалтын нийлбэр дүн хамгийн багадаа 50.0 гаруй их наяд төгрөгт хүрч байгаа нь факторинг болон нийлүүлэлтийн сүлжээний санхүүжилтийг хөгжүүлэх эдийн засгийн суурь орон зай байгааг илтгэж байна.

Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хуулиар факторингийн үйл ажиллагааг зохицуулах нь банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа эрхлэгч этгээдэд л боломж олгосон буюу хэн бүхэнд зах зээлд нэвтрэх боломжийг хязгаарлаж, чөлөөт эдийн засгийн орчныг бүрдүүлэхэд саад болж байна.

Факторингийн үйл ажиллагаа үзүүлснээс үүсэх шимтгэл, хүүгийн орлого нь Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын хуульд заасан нэмүү өртөг шингэсэн санхүүгийн үйлчилгээ учир тухайн бүтээгдэхүүн үйлчилгээ гүнзгийрэн хөгжихөд татварын таатай орчин дутмаг байна.

Факторингийн үйл ажиллагаа явуулахад талуудын хоорондын эрх зүйн харилцааг зохицуулсан тусгайлсан хуулийн зохицуулалт сул, эрх олгосон, зөвшөөрсөн, хориглосон үйлдлийг нарийвчлан зохицуулаагүйн улмаас санхүүгийн үйлчилгээнд

оролцогч талуудад тодорхойгүй байдлыг үүсгэж, санхүүгийн тогтвортой байдалд сөрөг үр дагавар үүсгэж болзошгүй байна.

Нөгөөтээгүүр, факторингийн үйл ажиллагааг зээлийн үйл ажиллагаа мэтээр олон нийтэд ойлгуулж байгаа нь энэ төрлийн санхүүгийн үйлчилгээний онцлог, ялгамжтай байдлыг бүдгэрүүлж, эрх зүйн хийдэл үүсгэж байна.

Өөрөөр хэлбэл, факторингийн үйл ажиллагаа нь эргэлтийн хөрөнгийн санхүүжилтийг уламжлалт банк санхүүгийн зээлийн бүтээгдэхүүнээс ялгаатайгаар бодит худалдааны гүйлгээ, нэхэмжлэлд суурилан санхүүжилт олгодгоороо онцлог тул банк, санхүүгийн байгууллагын уламжлалт зээлийн сувгийг орлох бус, харин эргэлтийн хөрөнгийн санхүүжилтийн сегментэд чиглэсэн, санхүүгийн зах зээлийн бүтцийн төрөлжилтийг дэмжих, олон улсын хэмжээнд жижиг, дунд бизнесийн санхүүгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, нийлүүлэлтийн сүлжээний тогтвортой байдлыг хангах чухал санхүүгийн хэрэгсэлд тооцогдож байна.

Иймд олон улсын судалгаанд тулгуурлан өөрийн орны онцлогт нийцүүлсэн Факторингийн үйл ажиллагааг зохицуулсан тусгайлсан хууль боловсруулах нь зүйтэй байна.

Нэгдсэн үндэсний байгууллагын олон улсын худалдааны хуулийн хороо (UNCITRAL) болон Хувийн хэвшлийн хуулийн зохицуулалтыг нэгтгэх олон улсын институт (UNIDROIT) нь олон улсын эрх зүйн стандарт тодорхойлох замаар зээлийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх чиглэлд ажилладаг байгууллагууд хамтран Факторингийн тухай загвар хууль (2023), Факторингийн тухай Конвенц (1988), Авлагын тухай Конвенц (2001) зэрэг баримт бичгүүдийг баталсан.

Факторингийн тухай загвар хууль нь хувийн эрх зүйн баримт бичиг бөгөөд факторингийн гүйлгээтэй холбоотой эрх, үүрэг, эрсдэл, давуу эрхийг тодорхой, урьдчилан таамаглах боломжтой болгох зорилготой бөгөөд энэхүү загвар хууль нь UNCITRAL-ийн Барьцаат хэлцлийн Загвар хууль (MLST) болон Авлагын тухай Конвенц зэрэг өмнөх олон улсын баримт бичгүүдтэй уялдсан, факторингт онцгойлон чиглэсэн, бие даасан эрх зүйн тогтолцоо санал болгож байна.

Сүүлийн жилүүдэд дэлхий даяар тархаж буй чиг хандлагаас харахад факторинг нь зохицуулалттай санхүүгийн үйл ажиллагаанд хамаарах шаардлагатай бөгөөд факторингийн үйл ажиллагааг тусгайлсан хууль тогтоомжоор зохицуулах чиг хандлага нэмэгдэж байна (IFC, 2023). Беларус, Украин, Иордан, Казахстан, Арабын Нэгдсэн Эмират зэрэг улсуудад факторингийн үйл ажиллагаанд зориулсан тусгайлсан хуулийн төслүүдийг боловсруулж эхлээд байна.

Иймд Жижиг, дунд үйлдвэрлэл, бизнес эрхлэгчид барьцаа хөрөнгө шаардахгүйгээр санхүүжилт авах боломжийг бүрдүүлэх, худалдааны эргэлтийн шуурхай, үл тасалдах байдлыг хангах, жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн эргэлтийг зээлээр бус факторингийн үйлчилгээгээр урьдчилан санхүүжүүлэх, нийлүүлэлтийн санхүүжилтийн зах зээлийг бэхжүүлэх үйл ажиллагааг төрөөс дэмжих зорилгоор Факторингийн тухай анхдагч хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хуулийн төсөл нь 5 бүлэг, 21 зүйлтэй бөгөөд дараах нийгмийн харилцааг зохицуулна. Үүнд:

Хуулийн төслийн нэгдүгээр бүлэг буюу нийтлэг үндэслэлд хуулийн төслийн зорилт, үйлчлэх хүрээ, хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог тодорхойлсон.

Хуулийн төслийн хоёрдугаар бүлэгт факторингийн төрөл, гэрээний агуулга, авлага шилжүүлсэн талаар мэдэгдэх, төлбөр барагдуулах, факторингийн үйлчилгээний нөхцөлийг олон улсын жишигт тулгуурлан тодорхойлсон.

Хуулийн төслийн гуравдугаар бүлэгт факторингийн үйл ажиллагаа эрхлэх этгээд, түүний оноосон нэр, зөвшөөрөл хүсэгчид тавигдах шаардлага, бүрдүүлэх баримт бичиг, зөвшөөрөл олгох, түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгох, зөвшөөрөл эзэмшигчийн мэдээлэлд өөрчлөлт оруулах, үйл ажиллагаа эрхлэгчид хориглох хэм хэмжээний зохицуулалтыг тусгасан.

Хуулийн төслийн дөрөвдүгээр бүлэгт факторингийн үйлчилгээнд тавих хязгаарлалт, хяналт тавих эрх бүхий этгээдийг тодорхойлж, үйлчлүүлэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, санхүүгийн тайлагнал, ил тод байдалтай холбоотой харилцааг зохицуулсан.

Хуулийн төслийн тавдугаар бүлэгт хууль зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага, хуулийн хүчин төгөлдөр болох хугацааг тусгасан.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн эргэлтийн хөрөнгийн санхүүжилтийн урсгалыг нэмэгдүүлэх замаар худалдааны эргэлтийг сайжруулж, эдийн засаг тэр дундаа дотоодын нийт бүтээгдэхүүн, экспортын худалдааны санхүүжилт тэлэх эерэг нөлөө үзүүлнэ.

Жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчид барьцаа хөрөнгө шаардахгүйгээр зээлийн бүтээгдэхүүнээс хямд өртөгтэй санхүүжилтийн бүтээгдэхүүн үйлчилгээ авах, төлбөр төлөх хугацаа хүлээхгүйгээр мөнгөн урсгалаа зөв оновчтой удирдах, бизнесийн циклийн шуурхай үл тасалдах найдвартай байдал хангагдаж, бизнес эрхлэх эрх зүйн таатай орчин бүрдэнэ.

Зээлийн үйлчилгээнээс бусад санхүүжилтийн тогтолцоог бүрдүүлснээр чөлөөт өрсөлдөөн нэмэгдэж, зээлийн хүү буурахад эерэг нөлөө үзүүлнэ.

Факторингийн тухай хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенц болон бусад хууль тогтоомжид нийцтэй бөгөөд энэхүү анхдагч хуулийн төслийг боловсруулсантай холбогдуулан Зөрчлийн тухай хууль, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль, Зээлийн мэдээллийн тухай хууль, Зөвшөөрлийн тухай хууль, Санхүүгийн зохицуулах хорооны эрх зүйн байдлын тухай хууль, Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуульд тус тус өөрчлөлт оруулахаар төлөвлөсөн болно.

---o0o---